

Kort om Nationalräkenskaperna - metoder och källor

Nationalräkenskaperna (NR) sammanfattar och beskriver i form av ett slutet kontosystem Sveriges ekonomiska aktiviteter och utveckling. Beskrivningen omfattar produktionen av varor och tjänster och dess användning, inkomstbildning, omfördelning, inkomstanvändning, kapitalbildning samt transaktioner med utlandet. Uppgifter över antal sysselsatta och arbetade timmar ingår också i NR. Publicering av kvartalsuppgifter görs 60 dagar efter referensperioden. Kvartalsestimaten baseras på ett mindre detaljerat underlag än de årsvisa nationalräkenskaperna, vilka publiceras efter 23 månader.

Även kvartalsvisa reala sektorräkenskaper publiceras samtidigt som övriga data. I dessa visas uppgifter om inkomster, utgifter och sparande för sektorerna hushåll, offentlig sektor, utlandet, finansiella respektive icke-finansiella företag.

De svenska nationalräkenskaperna baseras på en FN-rekommendation för nationalräkenskaper, A System of National Accounts. Den nuvarande versionen, SNA 93, är resultatet av ett samarbete mellan de stora internationella organisationerna, FN, OECD, EU, IMF och Världsbanken. För EU-länderna finns en tillämpning av SNA 93, kallad ENS 95 (Europeiska Nationalräkenskapssystemet).

Svenska NR framställda i enlighet med SNA 93/ENS 95 publicerades första gången den 27 maj 1999. Räkenskaper enligt ENS 95 finns för närvarande med början 1993. Årsdata för perioden 1950-1992 för försörjningsbalansens huvudaggregat har beräknats med hjälp av kvotning av 1993 års estimat.

Revideringar

Nationalräkenskaperna (NR) behöver av naturliga skäl ses över då och då. Primärstatistik revideras, metoder och källor vidareutvecklas och anpassas ytterligare till EU-rekommendationer och krav. Flertalet beräkningsområden ses över med målet att ytterligare öka kvalitet och aktualitet på de svenska nationalräkenskaperna, såväl års- som kvartalsberäkningar av BNP samt sektorberäkningar.

Tidsserieperspektivet är mycket viktigt i nationalräkenskaperna och beräkningarna måste visa både rätt nivå och utveckling över tiden. Revideringsbehov uppstår därför ganska snabbt mellan olika beräkningsomgångar. För att undvika tidsseriebrott hanteras ny information mellan större revideringsomgångar på så sätt att befintliga nivåer kedjas fram med rätt utveckling enligt ny eller reviderad statistik.

En större översyn, eller revidering, av längre tidsserier genomförs ungefär vart femte år och utifrån årsberäkningarna anpassas kvartalen till de nya årsnivåerna. Större (general-) revideringar av nationalräkenskaperna för

perioden från och med 1993 har publicerats 5 december 2002, den 29 november 2007 och den 6 maj 2010. Ny näringsgrensindelning enligt SNI 2007 infördes vid publiceringen 20 september 2011.

I samband med varje kvartalsberäkning uppdateras tidigare publicerade uppgifter för innevarande år samt vid publiceringen av det första kvartalet även för föregående år. Säsongrensade värden uppdateras alltid för hela perioden från och med 1993.

Metod för fastprisberäkningar

Observera att fasta priser baseras på kedjeindex med olika vikter varje år. Detta medför att fastprisuppgifterna endast är adderbara för referensåret och året efter referensåret.

Fastprisberäkningen i NR görs för varje år i närmast föregående års priser. En tidsserie blir därmed värderad till olika prisnivåer. Dataserierna kedjas därför till ett gemensamt referensårspris, enligt en s.k. kedjeindexmetod. Fördelen med denna metod är att man alltid väger ihop NR-aggregaten med senast tillgängliga information och att ingen del av systemet får felaktig vikt på grund av prissäskjutningar.

Nationalräkenskaperna redovisas för närvarande med senaste kalenderår som referensår. Redovisningen med referensårspriser innebär att de olika grundposterna och aggregaten inte är summerbara förutom för referensåret och det närmast efterföljande året. **Det går alltså inte att summera delposter i referensårspriser och därmed få BNP för perioder före referensåret.** Det går inte heller att jämföra olika branschers andel av den totala tillväxten. Varje enskild serie måste kedjas separat och på den nivå man vill analysera.

Kedjeindexmetoden infördes i Sverige 1999, i samband med övergången till ENS 95. Tidigare användes vid fastprisberäkningarna av NR prisindex med fast basår, senast år 1991. Det fasta basåret innebar att de olika grundposterna i NR-systemet vägdes ihop med de prisrelationer som rådde 1991. Kedjeindexmetoden används nu av alla EU-länder.

Kalenderkorrigering och säsongrensning

Kalenderkorrigering och säsongrensning är integrerade och görs med hjälp av säsongrensningsprogrammet Tramo/Seats som är rekommenderat av Eurostat för säsongrensning. Kalenderkorrigeringen av förädlingsvärden och sysselsättning görs i två steg. Först beräknas antalet arbetsdagar per kvartal. Produktionen antas ske i form av femdagarsvecka. En kvot beräknas mellan antalet arbetsdagar ett ”normalkvartal” och antalet arbetsdagar under aktuellt kvartal.

I försörjningsbalansen kalenderkorrigeras såväl BNP som konsumtion och investeringar på detta sätt. Kalenderkorrigerade data för konsumtion och investeringar publiceras dock inte separat. Kalendereffekten på BNP skattas

från produktionssidan. Samma kalenderfaktorer som för BNP används för konsumtion och investeringar. Modeller och parametrar i säsongrensningen anpassas speciellt för varje variabel. Efter årsberäkningarna under hösten ses modellerna över med hänsyn till de nya beräknade kvartalsvärdena och justeras vid behov.

Eftersom tillkommande perioder påverkar hela den skattade serien publiceras nya säsongrensade värden för hela tidsperioden vid varje kvartal.

Årsvärden kalenderkorrigeras inte och summan av kvartalsvärden kan med den använda metoden inte förväntas överensstämma med årsvärdet. Vidare säsongrensas varje aggregat för sig och beräknas alltså inte som en summa av underliggande värden. Säsongrensade uppgifter från och med 1993 finns i SCB:s statistiska databaser.

Jämförelse med annan statistik

Flera av de källor som används i nationalräkenskaperna (NR) publiceras också i eget namn som ibland tycks överensstämma med delaggregat i NR. Utvecklingen och nivåerna avviker dock ofta från NR:s resultat av olika skäl.

I NR görs en avstämning mellan olika statistikkällor och av tillgång mot användning vilket kan leda till justeringar av resultaten för olika delaggregat. Här kommenteras några av skillnaderna mot annan publicerad statistik.

Industriproduktion

NR anpassar de kortperiodiska produktionsuppgifterna till senaste definitiva årsberäkningar medan motsvarande årsanpassning inte sker för produktionsvolymindex (IPI).

NR redovisar utvecklingstal i värde – IPI redovisas i indexform och avser till största delen leveranser som NR korrigerar med lagerförändringar. NR omfattar också hela populationen medan IPI i huvudsak bara innehåller företag med minst 10 sysselsatta.

Den direkta publiceringen av IPI avser kalenderkorrigerade och säsongrensade månadsdata. Dessutom publiceras kalenderkorrigerade kvartalsuppgifter. NR redovisar faktiska och i några fall kalenderkorrigerade och säsongrensade uppgifter.

Export/import

När det gäller uppgifterna om export och import av varor är dataunderlaget främst SCB:s utrikeshandelsstatistik. Kompletteringar görs i viss mån i NR och bytesbalansen med på annat sätt framtagna uppgifter för att erhålla en mer fullständig redovisning.

Riktlinjerna för hur uppgifterna om export och import skall beräknas och sammanställas i nationalräkenskaperna är principiellt sett överensstämmande

med Riksbankens redovisning i betalningsbalansstatistik. Samma källmaterial ligger till grund för beräkningarna. Emellertid föreligger skillnader i behandlingslösningar av vissa delar av beräkningarna som medför olika resultat ifråga om exportnettot i löpande priser (endast nationalräkenskaperna tar fram volymlämnade uppgifter). Och jämförbarheten kan periodvis försvåras av att olika revideringspolicy tillämpas.

De reviderade nationalräkenskaperna som publicerades 27 november 2007 har frångått ENS 1995 när det gäller värderingskraven på uppgifterna om export och import – fob/fob respektive fob/cif – och tillämpar istället en fakturavärdesansats för att säkerställa konsistens gentemot försörjningsbalansens övriga delar. Ett på fakturavärdesuppgifter grundat exportnetto medför avvikelser gentemot den presentation av exporten fob och importen fob som tidigare lämnats.

Nytt urval och insamlingsförfarande för betalningsbalansstatistiken från och med 2003 resulterade i ett tidsseriebrott ifråga om uppgifterna för tjänstehandeln med utlandet. Nationalräkenskaperna korrigerades i samband med publiceringen 27 november 2007 för detta på samma sätt som tidigare skett med betalningsbalansstatistiken.

Olikheter föreligger gentemot Riksbankens statistik när det gäller avgränsningen mellan vara och tjänst, vilket är en konsekvens av den produktspecificering (SPIN02) som tillämpas i nationalräkenskaperna. Vissa tjänsteposter, som indirekt mätta finansiella tjänster, medräknas för närvarande inte i betalningsbalansstatistiken.

Hushållskonsumtion

Beräkningsunderlaget för hushållskonsumtionen hämtas från en mängd olika källor som t.ex. register, leveransuppgifter, produktionsdata, utrikeshandel och diverse enkäter. NR utnyttjar mesta möjliga information. Vid kvartalsberäkningarna är omsättningsstatistiken den huvudsakliga källan. Omsättningsstatistiken omfattar motor- parti- och detaljhandel samt de flesta tjänstebranscher och utgör underlag för ca 50 procent av hushållskonsumtionen. Detaljhandelsindex (f.d. säljindex) som sedan 1 juni 2003 tas fram i samarbete med HUI (Handelns Utredningsinstitut) och publiceras månadsvis omfattar endast detaljhandeln och täcker därmed ca 30 procent av hushållens konsumtionsutgifter.

Bostadskonsumtionen, som utgör den största delposten i hushållskonsumtionen, beräknas med hjälp av uppgifter om antalet färdigställda lägenheter och småhus under perioden. Volymen reflateras med hyresprisindex för att erhålla värdet i löpande priser. Eftersom energikonsumtionen redovisas som en särskild post i hushållskonsumtionen dras den bort från bostadskonsumtionen, vilken alltså motsvarar kallhyran.

I hushållens konsumtionsutgifter ska endast svenska hushåll ingå. Konsumtion i Sverige såväl som utomlands ska inkluderas. Detaljerad information om vilka varor och tjänster som konsumeras av svenska hushåll utomlands och vad som konsumeras av utländska besökare i Sverige saknas emellertid. Dessa uppgifter redovisas därför som ofördelade poster. Svenska hushålls konsumtion utomlands blir en tilläggspost och besökares konsumtionsutgifter i Sverige utgör en avdragspost. Beräkningarna baseras främst på uppgifter om kortköp och valutaväxling.

Fasta bruttoinvesteringar

Kvartalskällan till merparten av uppgifterna för näringslivets investeringar är SCB:s investeringsenkät. Den innehåller dock inte allt som nationalräkenskaperna behöver. Undersökningen täcker t.ex. inte alla branscher och de minsta företagen ingår inte heller i undersökningen. Vidare saknas eller underkänns uppgifter avseende t.ex. fartyg, flygplan, datamjukvara, fritidshus, bostäder och finansiell leasing. I samtliga dessa fall får tillägg och kompletteringar göras med hjälp av andra källor. Avseende investeringar i offentlig verksamhet utnyttjas för staten i huvudsak uppgifter från Ekonomistyrningsverket. För primärkommuner och landsting används uppgifter från insamlade kvartalsenkäter.

Lagerinvesteringar

Heltäckande lagerförändringar redovisas endast i NR. Särskilt offentliggörande utanför NR av lageruppgifter sker endast för gruvor och annan mineralbrytning, tillverkningsindustri samt handel. Övriga uppgifter tas fram endast för NR:s behov. Källornas lageruppgifter är baserade på urvalsundersökningar, som helt exkluderar småföretag. I NR:s kvartalsberäkningar kan dessutom en korrektionspost i lagerinvesteringarna förekomma som framkommer vid kvartalsavstämningen mellan användnings- och produktionssidan av totala lagerinvesteringarna. Summerad över preliminäråret blir den noll i löpande priser och i föregående års priser.

Arbetsinsats

NR:s huvudkälla för att beräkna arbetsinsatsen för totala ekonomin är Arbetskraftsundersökningarna (AKU). NR:s utveckling av medelantalet sysselsatta och arbetade timmar i ekonomin för helåret överensstämmer i huvudsak med AKU:s utveckling, dock kan avvikelser förekomma för enskilda kvartal. För de bransch- och sektorvisa skattningarna används även Kortperiodisk sysselsättningsstatistik (KS) samt Konjunkturstatistik för löner avseende privat (KLP), kommunal (KLK), landstingskommunal (KLL) och statlig (KLS) verksamhet.

Jämfört med de uppgifter som redovisas av AKU finns ett antal skillnader. AKU:s löpande redovisning av antalet arbetade timmar avser genomsnittligt antal arbetade timmar per vecka, för NR:s ändamål produceras istället en kvartalsvolym över arbetade timmar. Utöver den sysselsättning som löpande redovisas av AKU, görs i NR ett avdrag för personer som är folkbokförda i

Sverige men sysselsatta utomlands och deras arbetade timmar. Underlaget till dessa justeringar hämtas från AKU. NRs detaljerade årsberäkningar skiljer sig från AKU på ytterligare några punkter.

Löner, sociala avgifter och löneskatter

Underlaget till beräkning av kvartalslönesummor i NR är företagens månatliga skattedeclarationer. Data bearbetas på SCB till en statistikprodukt. Beräkningen av branschlönesummor görs med hjälp av den branschinformation som finns i LAPS, som innehåller löner, arbetsgivaravgifter och preliminär A-skatt. Definitiva årsvärden i NR har beräknats med hjälp av LSUM, vilken baseras på till Skatteverket redovisade individbaserade kontrolluppgifter. Fördelning på kvartal har gjorts med branschdata enligt LAPS. Uppgifter om totala löneskatter hämtas från ekonomistyrningsverkets material.